

บทที่ 4

ผลกระทบต่อการผลิตรายการและการเกิดขึ้นของวิทยุชุมชน

จากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นต่อการจัดสรรคลื่นวิทยุระบบ เอฟ.เอ็ม. หลังการประกาศรัฐธรรมนูญ 2540 ดังที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น ในการวิเคราะห์ผลกระทบต่อที่เกิดขึ้นในบทนี้ได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ผลกระทบต่อคุณภาพการผลิตรายการเป็นสำคัญ ทั้งนี้ โดยได้ถือเอาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ว่า ในการจัดสรรคลื่นความถี่ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษาวัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม เป็นตัวตั้ง อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาก็ไม่ละเลยที่จะวิเคราะห์ผลกระทบในแง่มุมมองของเศรษฐศาสตร์การเมือง ในฐานะที่สื่อสารมวลชน เป็นกลไกทางสังคมชนิดหนึ่ง ทั้งในแง่ที่มองสื่อสารมวลชนเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองยุคต้นๆ และในแง่ที่มองว่าสื่อสารมวลชนเป็นเครื่องมือทางอุดมการณ์ของรัฐอันเป็นการมองจากทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองยุคต่อมา และในส่วนของบทนี้ ผู้ศึกษาได้ประมวลแนวคิดเรื่องสื่อสารมวลชนและการเกิดขึ้นของวิทยุชุมชนในประเทศไทยว่ามีทิศทางเป็นอย่างไร สอดคล้องหรือขัดแย้งกับเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะทำการศึกษารายนี้ ได้ตอบคำถามที่ตั้งไว้อย่างครบถ้วน

4.1 ผลกระทบจากการจัดสรรคลื่นวิทยุที่มีต่อคุณภาพการผลิตรายการ

จากผลการศึกษาซึ่งพบว่าเจ้าของคลื่นความถี่เดิมได้ใช้อำนาจรักษาคลื่นความถี่และแสวงหาประโยชน์จากคลื่นความถี่มากขึ้น ขณะที่ผู้ประกอบการธุรกิจวิทยุสื่อสารมวลชนได้แข่งขันต่อสู้เพื่อยึดครองคลื่นความถี่กันอย่างเข้มข้น ส่งผลให้การใช้คลื่นความถี่เพื่อประโยชน์สาธารณะตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแทบจะไม่เกิดขึ้นเลย หรือที่เกิดขึ้นก็ถือว่ามีน้อยมาก และอาจกล่าวได้ว่าน้อยกว่าในห้วงเวลาก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2540 เสียด้วยซ้ำ ที่เป็นเช่นนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่าขณะที่เจ้าของคลื่นความถี่เดิมใช้ช่องว่างของกฎหมายกระทำการเพื่อรักษาไว้ซึ่งอำนาจและ

ผลประโยชน์อย่างเต็มที่นั้น ในขณะที่เดียวกันก็ผลกระทบที่ต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญไปให้องค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ฯ หรือ กสทช. ซึ่งอยู่ระหว่างการสรรหา ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การจัดสรรคลื่นความถี่ซึ่งถือว่าคลื่นความถี่เป็นทรัพยากรของชาติใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ จึงเป็นแต่เพียงแนวคิดและเชื่อว่าจะไม่มีการดำเนินการใดๆ ครอบคลุมที่ กสทช.ยังไม่เกิดขึ้น จึงถือเป็นการสูญเสียโอกาสของประชาชนและประเทศชาติครั้งสำคัญ เพราะหากว่าคลื่นความถี่ได้ถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างจริงจังแล้วไซ้ ผู้ศึกษาก็เชื่อว่า จะก่อให้เกิดการพัฒนาในมิติต่างๆ ที่จะตามมามากมายหลายมิติ อันจะเป็นการเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากสื่อด้วยตนเองของประชาชน

ส่วนการวิเคราะห์ผลกระทบต่อคุณภาพการผลิตรายการภายใต้สถานการณ์ที่เป็นอยู่พบว่า ผู้ผลิตรายการต้องลดเวลาสำหรับการนำเสนอเนื้อหาสาระ (contents) ลง เนื่องจากต้องเบียดเวลาไปเพื่อการโฆษณามากขึ้น ทำให้ผู้ฟังไม่สามารถรับฟังเนื้อหาสาระของรายการได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คลื่นความถี่วิทยุที่เป็นรายการประเภทข่าวสารสาระ ซึ่งส่วนใหญ่ในหนึ่งรายการจะมีช่วงสั้นรายการซึ่งประกอบด้วยข่าวต้นชั่วโมง ข่าวกลางชั่วโมง และสเปคโฆษณา ประมาณ 10-15 นาทีในทุกๆ 30 นาที (โดยที่รายการส่วนใหญ่จะมีเวลาประมาณ 30 นาที ถึง 120 นาที ซึ่งรายการความยาว 30 นาที จะมีเวลานำเสนอเนื้อหารายการจริงเพียง 20 นาทีเท่านั้น ขณะที่รายการซึ่งมีความยาว 60 นาที จะแบ่งช่วงสั้นรายการ 1 ครั้ง รายการ 90 นาที มีช่วงสั้นรายการ 2 ครั้ง และรายการ 120 นาที มีช่วงสั้นรายการ 3 ครั้ง เมื่อหักเวลาที่สั้นรายการออกจึงเหลือเวลาสำหรับนำเสนอเนื้อหารายการน้อยมาก- ผู้ศึกษา) อันเป็นการขัดกับระเบียบของกรมประชาสัมพันธ์ว่าด้วยสัดส่วนเวลาในการออกอากาศที่จะต้องไม่เกิน 12 นาทีในหนึ่งชั่วโมง และเฉลี่ยตลอดทั้งวันต้องไม่เกินชั่วโมงละ 10 นาที ซึ่งถือเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภคเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังพบว่า ผลจากกรณีดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุให้กลุ่มผู้ฟังมีพฤติกรรมการฟังด้วยการเปลี่ยนคลื่นไปเรื่อยๆ การนำเสนอเนื้อหาสาระของคลื่นข่าวและสาระจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร และที่สำคัญ ผู้ประกอบการธุรกิจค่ายเพลงและธุรกิจบันเทิง ได้ใช้จุดอ่อนดังกล่าวมาเป็นโอกาสทางธุรกิจด้วยการใช้คลื่นวิทยุในสังกัดเป็นช่องทางในการเปิดเพลงในสังกัดของบริษัทโดยไม่มีโฆษณาหรือแม้กระทั่งไม่มีผู้ดำเนินรายการหรือดีเจ ซึ่งนอกจากจะเป็นการลดต้นทุนแล้วยังเป็นการดึงผู้ฟังให้ติดตามฟังเพลงอย่างต่อเนื่อง โดยที่บริษัทจะได้ประโยชน์จากการขายเทปหรือซีดีเพลงมากขึ้น และเป็นจำนวนมากพอหรือเกินกว่าค่าใช้จ่ายในการดำเนินการสถานีวิทยุทั้งสถานี

นอกเหนือจากการลด “พื้นที่” รายการประเภทข่าวสารและสาระในคลื่นความถี่วิทยุลงดังที่ได้กล่าวแล้ว ในห้วงเวลาที่ทำการศึกษารังนี้ยังพบอีกว่า คลื่นความถี่วิทยุประเภทข่าวสารและสาระ ซึ่งดำเนินการในลักษณะมีรูปแบบรายการเดียวกันทั้งสถานี (format station) ต้องถูกสภาพแวดล้อมจากการแข่งขันทางธุรกิจและปัจจัยทางการเมืองบีบคั้นให้ลดสถานีวิทยุที่ดำเนินรายการประเภทข่าวสารและสาระลง ดังตัวอย่างจาก 2 กรณีด้วยกัน กรณีแรก คือ การตัดสินใจรวมคลื่นวิทยุระหว่างผู้ประกอบการ 2 ราย ในปี 2547 ระหว่างสำนักข่าวไอเอ็นเอ็นซึ่งเป็นเจ้าของสัมปทานคลื่น เอฟ.เอ็ม. 99.5 สังกัดกองบัญชาการทหารสูงสุด กับ บริษัท เรดิโอ อาร์ม จำกัด เจ้าของสัมปทานเอฟ.เอ็ม. 101 สังกัดกองบัญชาการทหารสูงสุดเช่นเดียวกัน ซึ่งเดิมทั้งสองคลื่นเป็นคลื่นข่าวที่แข่งขันกัน เมื่อรวมกันแล้วผู้ประกอบการทั้งสองบริษัทนำคลื่น เอฟ.เอ็ม. 99.5 ไปเป็นคลื่นเพลง และคงเหลือคลื่นข่าวเพียงคลื่นเดียว คือ เอฟ.เอ็ม. 101 ซึ่งในฐานะที่ผู้ศึกษาร่วมเป็นผู้บริหารในสำนักข่าวไอเอ็นเอ็นในขณะนั้นด้วย พบว่าสาเหตุของการรวมคลื่นกันครั้งนั้นมาจากการที่ต้นทุนของทั้งสองฝ่ายสูงขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่วนอีกกรณีหนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงประเภทรายการจากคลื่นข่าวไปเป็นคลื่นเพลงของสถานีวิทยุ เอฟ.เอ็ม. 94.0 ที่มีบริษัท จีเอ็มเอ็ม แกรมมี่ จำกัด (มหาชน) เป็นเจ้าของในช่วงต้นปี 2549 ซึ่งสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงคลื่นดังกล่าวผู้ศึกษาได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ดำเนินรายการข่าวของสถานีวิทยุ เอฟ.เอ็ม. 94.0 (ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ดำเนินรายการข่าวภาคเช้าทุกวันจันทร์-วันศุกร์ไม่สามารถเปิดเผยนาม-ผู้ศึกษา) พบว่าน่าจะมาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ประการแรกมาจากแรงกดดันทางการเมืองที่เห็นว่าการผลิตรายการของคลื่นดังกล่าวมีหลายครั้งที่ไปวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าผู้บริหารของบริษัทฯ ซึ่งเป็นเจ้าของสัมปทานคลื่นและเป็นนายทุนเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับบุคคลในรัฐบาลเป็นพิเศษ ส่วนที่เป็นเหตุผลลำดับรองลงไปจากเหตุผลประการแรกก็คือ การที่คลื่นนี้ไม่สามารถทำรายได้ตามเป้าหมายที่ผู้บริหารบริษัทฯ ต้องการ

ในขณะที่ “พื้นที่” สำหรับเนื้อหาสาระของรายการประเภทข่าวสารและสาระที่ดำรงอยู่ในห้วงเวลาดังกล่าวลดลงดังที่ได้กล่าวแล้ว เมื่อวิเคราะห์ในแง่ของคุณภาพก็พบว่าคุณภาพของการผลิตรายการในแง่ของการทำหน้าที่ตรวจสอบวิพากษ์วิจารณ์การทำหน้าที่ของรัฐบาลและการนำเสนอข้อเท็จจริงอย่างรอบด้าน ครบถ้วน เพื่อประโยชน์สาธารณะอันเป็นหน้าที่หลักของสื่อสารมวลชนก็ลดลงตามไปด้วย การลดลงในแง่คุณภาพดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นภายใต้บริบทของการแทรกแซงสื่อซึ่งเกิดขึ้นหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น การเข้าไปถือหุ้นในบริษัท ทราฟฟิก คอนเนอร์ โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) โดยกลุ่มทุนการเมืองในรัฐบาล การใช้มาตรการการสกัดกั้นทาง

ธุรกิจ เช่น กรณีที่เกิดกับกลุ่มผู้จัดการฯ และกลุ่มเนชั่นฯ การแทรกแซงผ่านหน่วยงานราชการที่เป็นเจ้าของคลื่นความถี่ไปยังผู้รับสัมปทานหรือผู้เช่าเวลาด้วยตัวคำสั้นๆแต่มีความหมายและทรงพลังที่ว่า “เบาๆ น้อย” (ประสบการณ์ตรงของผู้ศึกษา) การใช้อำนาจผ่านหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานรัฐวิสาหกิจซึ่งให้การสนับสนุนรายการต่างๆ การใช้หน่วยงานของรัฐ เช่น สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) ตรวจสอบทรัพย์สินของผู้บริหารสื่อบางราย หรือแม้กระทั่งการใช้วิธีการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ประกอบการสื่อในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับผู้บริหารบรรณาธิการ ผู้ดำเนินรายการ ผู้สื่อข่าว ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกินกว่าความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับสื่อสารมวลชนที่ควรจะเป็น ทำให้การนำเสนอข้อมูลข่าวสารหลายต่อหลายครั้งสื่อเลือกที่จะใช้วิธีการจำกัดบทบาทของตัวเอง หรือที่เรียกว่า เซ็นเซอร์ตนเอง โดยไม่ต้องมีแรงบีบจากภายนอก เพราะจะเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในกลุ่มผู้ประกอบการสื่อว่า ความพอดีหรือความลงตัวที่จะทำให้สื่อวิทยุดำรงอยู่ได้นั้นเป็นอย่างไร ส่วนผลกระทบโดยตรงต่อกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจสื่อวิทยุ ก็คือ การแบกรับต้นทุนที่สูงขึ้น เป็นภาวะที่ต้นทุนสูง รายได้ลดลง ทำให้ต้องลดต้นทุนในด้านต่างๆ ลง คุณภาพของรายการจึงต้องลดลงตามไปด้วยอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้

ส่วนกรณีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนต่อการเข้าถึงและใช้สื่อเพื่อประโยชน์สาธารณะ ในการศึกษานี้ได้วิเคราะห์ในแง่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจใน 2 มิติด้วยกัน มิติแรก เป็นการใช้สื่อในฐานะเครื่องมือหรือกลไกทางสังคมของรัฐบาล เพื่อประโยชน์ในการรักษาไว้ซึ่งอำนาจและผลประโยชน์ของรัฐและทุน ปราบกฏผลดังที่นำเสนอแล้วคือ รัฐและทุนใช้ประโยชน์จากสื่ออย่างเต็มที่ โดยไม่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ส่วนในมิติที่สอง คือการใช้สิทธิของประชาชนในการเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้ก่อให้เกิดการตื่นตัวอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือการเกิดขึ้นของวิทยุชุมชน ซึ่งในรายละเอียดจะได้กล่าวเป็นประเด็นถัดไป

นอกจากนี้แล้วยังพบว่า ผลกระทบจากมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญ 2540 แม้จะส่งผลกระทบด้านแนวคิดที่ยังไม่มีการปฏิบัติดังที่กล่าวแล้ว แต่ทว่าในรายละเอียดยังพบความพยายามในการแข่งขันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนในการกำหนด นิยามความหมายของการใช้สื่อเพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือการช่วงชิงการสร้าง “วาทกรรม” (discourse) ดังผลการศึกษาของ สุภิญญา กลางณรงค์ (สุภิญญา.2543.อ้างแล้ว) ซึ่งพบว่า “วาทกรรม” หลักของภาครัฐและธุรกิจคลื่นความถี่ฯ ได้มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับเทคโนโลยี ความเป็นโลกไร้พรมแดน การค้าเสรี และทุนนิยมเสรี แม้กระทั่งการช่วงชิงการตีความคำว่า “เพื่อผลประโยชน์ทางด้านความมั่นคง” ของกระทรวงกลาโหม ด้วยการสรุปว่าคลื่นวิทยุในสังกัดกระทรวงกลาโหมได้ดำเนินการตาม

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว ส่วน อ.ส.ม.ท. ได้อ้างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเป็นเหตุผลในการแปรรูปเป็นบริษัทมหาชน ขณะที่วาทกรรมหลักของนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนสนับสนุนแนวคิดการให้ความสำคัญกับปรัชญาสื่อมวลชนและการปฏิรูปโครงสร้างที่ถ่วงดุลกระจายอำนาจ การสร้างความโปร่งใส รวมถึงการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก อันจะนำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยทางการสื่อสารมากกว่าการมีหนึ่งองค์กรที่ทำให้เทคโนโลยีโทรคมนาคมมาครอบงำปรัชญาของสื่อวิทยุโทรทัศน์ เพราะสื่อมวลชนควรเป็นสายใยแห่งการสื่อสารของสังคม มากกว่าเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารที่ล้ำหน้าทันสมัยและเน้นการแปรรูปมากกว่าการปฏิรูประบบ ในขณะที่ประชาชนในประเทศยังขาดสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และสิทธิในการสื่อสารผ่านสื่อของรัฐที่ควรเป็นสื่อของสาธารณะ

กล่าวโดยสรุป ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดสรรคลื่นวิทยุระบบ เอฟ.เอ็ม.ต่อคุณภาพการผลิตรายการตามผลการศึกษา พบว่าส่งผลกระทบในเชิงลบทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ และขัดแย้งกันโดยสิ้นเชิงกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

4.2 แนวคิดเรื่องสื่อสาธารณะและการเกิดขึ้นของวิทยุชุมชน

4.2.1 แนวคิดพื้นฐานของสื่อสาธารณะ

แนวคิดพื้นฐานของสื่อสาธารณะ คือ การหาคำตอบว่า สื่อสาธารณะคืออะไร และทำไมจึงต้องมีสื่อสาธารณะ โดย Cave and Brown (1990) และ Allan Brown (1996) เสนอว่า หลักพื้นฐานของสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ คือ การกระจายเสียงควรมีวัตถุประสงค์มากกว่าการให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมและผู้ฟัง และมีได้มุ่งเน้นแสวงหากำไรสูงสุดให้แก่ผู้ผลิต เช่นเดียวกับสื่อเชิงพาณิชย์ (อ้างใน รุติฉินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์ และ วีระบุษย์ กาญจนชูฉัตร, 2546 : หน้า IV)

เพื่อแสดงให้เห็นถึงพื้นฐานของสื่อสาธารณะชัดเจนยิ่งขึ้น Atkinson (1997) (อ้างในรุติฉินันท์, เล่มเดียวกัน) ได้สรุปถึงแรงผลักดัน 3 ประการ ที่ร่วมกันสร้างระบบกระจายเสียงเพื่อสาธารณะขึ้น โดยแรงผลักดันประการแรก มาจากปัจจัยทางเทคนิค เนื่องจากการที่คลื่นความถี่เป็นทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ประการที่สอง เนื่องมาจากความสำคัญของระบบการกระจายเสียงที่มีศักยภาพสูงต่อระบบการเมือง สังคม และวัฒนธรรม เหตุผลสำคัญประการสุดท้าย มาจากความไม่เชื่อมั่นในกลไกตลาดจะทำให้ระบบการกระจายเสียงเป็นไปเพื่อการบริการสาธารณะได้

เนื่องจากหากปล่อยให้ระบบกระจายเสียงอยู่ในการครอบครองของนักธุรกิจหรือกลุ่มทุน สื่อนั้นย่อมมุ่งสร้างเนื้อหาเพื่อให้ผู้ชมรายการมากที่สุด เพราะจะทำให้ตนได้รับรายได้จากการโฆษณามากที่สุดตามมา ดังนั้น ระบบการกระจายเสียงเพื่อประโยชน์ของสาธารณะจึงไม่สามารถเป็นระบบธุรกิจที่มุ่งหวังกำไรสูงสุดได้

ในแง่ของความแตกต่างของสื่อสาธารณะและสื่อเชิงพาณิชย์ Atkinson (1997) (อ้างใน จูตินันท์, เล่มเดียวกัน) ได้ชี้ให้เห็นถึงปรัชญาพื้นฐานที่แตกต่างกันระหว่างสื่อสาธารณะและสื่อเชิงพาณิชย์ใน 3 ด้าน ดังตารางที่ 1 คือ

ตารางที่ 1 ปรัชญาพื้นฐานของสื่อสาธารณะเปรียบเทียบกับสื่อเชิงพาณิชย์

สื่อสาธารณะ	สื่อเชิงพาณิชย์
ประชากร (Citizen)	ผู้บริโภค (Consumer)
วัฒนธรรม (Culture)	เศรษฐกิจ (Economy)
พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere)	ตลาด (Market)

Brown (1996) (อ้างใน จูตินันท์, เล่มเดียวกัน) กล่าวว่า เหตุผลของการมีสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ คือ การตระหนักถึงความสำคัญของสื่อกระจายเสียงในศักยภาพต่อคุณค่า ทักษะคิด และความเชื่อของคนในสังคม โดยไม่มีรูปแบบที่เป็นสากลของสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ ทั้งในด้าน โครงสร้าง การควบคุม หรือเนื้อหา ซึ่งล้วนแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศตามบริบทและพัฒนาการทางการเมืองและเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม สามารถสรุปรูปแบบของสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ แบบยุโรป ซึ่งมีรากฐานมาจากอังกฤษ และแบบสหรัฐอเมริกา แต่ในทางปฏิบัติประเทศส่วนใหญ่จะเป็น “ระบบคู่” (Dual System) ซึ่งผสมผสานระหว่างทั้งสองด้าน

เราอาจสรุปแนวคิดพื้นฐานของสื่อสาธารณะให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นดังที่ Boulton (1991) อธิบายความหมายของสื่อสาธารณะ ว่าเป็นการกระจายเสียงที่มีการจัดองค์กรและควบคุม เพื่อให้ประชาชนได้รับ “อาหารเพื่อสุขภาพ” ซึ่งเป็นส่วนผสมของข้อมูลข่าวสาร การศึกษาและความบันเทิง ซึ่งอยู่นอกเหนือความสนใจของสื่อเชิงพาณิชย์

ในแง่ความจำเป็นของสื่อสาธารณะ วิชา อุตมฉันท (2544) เสนอว่า หากปล่อยให้ระบบตลาดทำงานเอง สิทธิสองอย่างของพลเมือง คือ สิทธิในการเลือกรายการอย่างมีข้อมูล และสิทธิในการเลือกรายการอย่างมีเสรีภาพเต็มที่จะไม่ได้รับหลักประกัน เพราะผู้รับสารไม่มีโอกาสได้รู้จักกรรมนิมของรายการในแนวอื่น และจะไม่มีโอกาสได้รับการยกระดับสนิมด้วยสื่อที่มีคุณภาพสูงกว่านี้ ผู้รับสารจึงไม่คิดเรียกร้องให้มีสื่อหรือรายการที่ตนไม่เคยเห็นและไม่รู้จักขณะเดียวกัน ผู้ผลิตเองก็จะมีวันรู้ว่าตลาดต้องการสิ่งที่ไม่เคยสนองให้ เมื่อเป็นเช่นนั้นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการสร้างสรรครายการที่มีคุณภาพจึงไม่เกิดขึ้น

4.2.2 ลักษณะเฉพาะและบทบาทของสื่อสาธารณะ

แม้ในแนวคิดพื้นฐาน นักวิชาการส่วนใหญ่จะเห็นพ้องต้องกันถึงความจำเป็นในการมีสื่อสาธารณะเพื่อรักษาสมดุลของระบบสื่อสารมวลชน แต่ในแง่ของลักษณะเฉพาะและบทบาทของสื่อสาธารณะ ซึ่งเป็นการอธิบายกลไกของสื่อสาธารณะในทางนโยบาย ยังคงมีการนำเสนอแนวคิดที่หลากหลาย

ในแง่ของลักษณะเฉพาะ ที่สื่อสาธารณะควรมี Brants and Siune (จิตินันท์, อ้างแล้ว) ได้สรุปว่า ลักษณะสำคัญ ที่สื่อสาธารณะจะต้องมี คือ อยู่ในการกำกับดูแล (Accountability) ของตัวแทนประชาชน ได้รับรายได้บางส่วนจากสาธารณะ มีการควบคุมเนื้อหา รายการ โดยมุ่งเน้นคุณภาพและตอบสนองความต้องการของผู้รับสารหลากหลายกลุ่ม ให้บริการแก่ประชากรในสังคมอย่างทั่วถึง และมีความสามารถในการแข่งขันกับสื่อเชิงพาณิชย์ได้

Graham and Davies (1997) (จิตินันท์, อ้างแล้ว) ชี้ให้เห็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ขององค์กรกระจายเสียงเพื่อสาธารณะว่า ต้องมีขนาดใหญ่ ต้องเป็นเครือข่ายระดับประเทศ และต้องเป็นอิสระจากอิทธิพลภาคทางการเมืองและภาคการค้า โดยทั้งคู่มองว่าองค์กรกระจายเสียงเพื่อสาธารณะคือ “ศูนย์กลางแห่งความเป็นเลิศ” (Center of Excellence) ที่ต้องดำเนินการผลิตรายการและออกอากาศด้วยตัวเอง เป็นผู้วางมาตรฐานให้กับตลาด และสามารถกระตุ้นสื่อกระจายเสียงทั้งระบบ โดยสื่อสาธารณะสามารถมีได้มากกว่าหนึ่งแห่งในประเทศ เช่น สถานี BBC กับ Channel 4 ของอังกฤษ แต่ควรมีองค์กรหนึ่งที่มีขนาดใหญ่ และมีกิจการที่สามารถสร้างการรวมตัวในแนวตั้ง (Vertical Integration) ได้ โดยมีกิจกรรมที่ครอบคลุม ตั้งแต่การฝึกอบรม การผลิต การวางผังรายการ และการออกอากาศ

Murdock (1997) (จิตินันท์, อ้างแล้ว) เสนอแนวนโยบายของสื่อสาธารณะในอีกด้านหนึ่ง โดยกล่าวว่าสื่อสาธารณะควรมุ่งหมายที่การพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตย และมีพันธะสัญญาต่อสังคม 4 ประการ คือ

1. เป็นพื้นที่สำหรับการแสดงออกและอภิปรายอย่างมีเสรีภาพ ปราศจากอิทธิพลจากกลุ่มทุนและรัฐบาล
2. ทุกคนสามารถเข้าถึงพื้นที่นี้ได้ โดยไม่เสียค่าบริการ
3. เป็นเวทีสำหรับกลุ่มการเมืองที่มีอุดมการณ์แตกต่างกัน สามารถนำเสนอความคิดเห็นของตนได้
4. ผู้ชมสามารถเข้าถึงสื่อสาธารณะในฐานะประชากร มิใช่ ผู้บริโภค ในขณะที่หน่วยงานวิจัยด้านการกระจายเสียงของอังกฤษ (Broadcasting Research Unit : BRU) ได้อธิบายแนวคิดของการกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ ว่าต้องมีองค์ประกอบ 8 ประการดังต่อไปนี้
  1. สามารถเข้าถึงประชาชนในทุกพื้นที่
  2. มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับบรรทัดฐานและความสนใจของทุกคน
  3. ให้ความสำคัญกับชนกลุ่มน้อยเป็นพิเศษ
  4. มีบทบาทในการสร้างชุมชน และเอกลักษณ์ของชาติ
  5. ปราศจากผลประโยชน์
  6. ได้รับเงินอุดหนุนโดยตรงจากสาธารณะ
  7. มุ่งผลิตรายการที่มีคุณภาพเป็นสำคัญมากกว่าความต้องการจำนวนผู้ชม
  8. ผู้ผลิตรายการมีเสรีภาพในการนำเสนอ

จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องลักษณะและบทบาทของสื่อสาธารณะ มีความหลากหลายและแตกต่างกันในรายละเอียด ในปี ค.ศ. 2000 World Radio and Television Council ซึ่งเป็นองค์กรของเอกชนอิสระ (Nongovernmental Organization) ที่ได้รับการสนับสนุนจาก UNESCO (ยูนิสโค, อังแล้ว) จึงได้กำหนดนิยามและหลักการของสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ ไว้ในแง่ของหลักการและเนื้อหารายการ ซึ่งนับเป็นกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมแนวคิดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ในแง่ของหลักการพื้นฐาน (Principles) สิ่งที่สื่อสาธารณะพึงยึดถือ คือ
  - เข้าถึงประชาชนทุกคน (Universality)
  - มีความหลากหลาย (Diversity)
  - มีความเป็นอิสระ (Independent)
  - มีความแตกต่าง (Distinctiveness)

2. ในแง่ของเนื้อหารายการ(Program Content)สิ่งที่สื่อสารณะพึงยึดถือ คือ

- เป็นกลางและให้สิ่งที่เป็ประโยชน์ (Unbiased, Enlightening Information)
- รายการเพื่อการบริการและผลประโยชน์ของสาธารณะ
- รายการที่มีจุดเด่น (Programms That Leave Their Mark)
- การผลิตด้วยตัวเอง (In – House Production)
- เนื้อหาที่นำเสนอเพื่อส่วนรวม (National Content)

4.2.3 แนวคิดด้านการเงินของสื่อสาธารณะ

Broadcast Research Unit (BRU) (จูตินันท์, อ้างแล้ว) ของอังกฤษ ถึงกับระบุลงไปเลยว่ การมีรายได้โดยตรงหรือรายได้บางส่วนจากประชาชน ถือเป็นคุณสมบัติข้อหนึ่งของระบบการกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ เพราะรายได้จากประชาชนเป็นความสัมพันธ์อย่างเป็รูปธรรมที่สุดระหว่างองค์กรกระจายเสียงเพื่อสาธารณะกับประชาชน ทำให้การตรวจสอบของสังคมต่อองค์กรกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ และการเรียกร้องความรับผิดชอบจากองค์กรกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ เป็นสิ่งชอบธรรม

Siune (1986) (จูตินันท์, อ้างแล้ว) ชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลของแต่ละชาติมีความรับผิดชอบในการกำหนดโครงสร้างของสื่อในประเทศของตน โดยใช้วิธีการแตกต่างกัน รัฐบาลในประเทศยุโรปตะวันตกส่วนใหญ่จะจัดตั้งบริษัทสาธารณะ (Public Corporation) ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ผลิต สื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ และมีรายได้ในการดำเนินงานจากการเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้รับที่มีเครื่องวิทยุหรือโทรทัศน์ แม้ในบางประเทศ เช่น อิตาลี เนเธอร์แลนด์ และฟินแลนด์ จะมียาได้บางส่วนมาจากการโฆษณาด้วย

สำหรับ World Radio and Television Council ซึ่งเป็นองค์กรของเอกชนอิสระ (Nongovernmental Organization) ที่ได้รับการสนับสนุนจาก UNESCO (จูตินันท์, อ้างแล้ว) ได้กล่าวถึงที่มาของเงินสนับสนุนการดำเนินงานของสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ ว่เป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดความสามารถในการธำรงรักษาวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยรูปแบบของ BBC ทำให้เราเห็นว่า การเก็บค่าธรรมเนียม (License Fees) เป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างสื่อกับประชาชน ซึ่งมีอำนาจโดยตรงในการกำกับดูแลการทำงานของสื่อ รูปแบบการเก็บค่าธรรมเนียมนี้เป็นที่นิยมทั่วไปในประเทศแถบยุโรป แต่สำหรับประเทศที่อยู่ไกลออกไปจะไม่นิยมใช้วิธีนี้ เช่น ในแคนาดาและออสเตรเลีย ที่ใช้การสนับสนุนจากรัฐเป็นหลัก อย่างไรก็ดี ปัจจุบันมีเพียง BBC

ของอังกฤษและ NHK ของญี่ปุ่นเท่านั้น ที่เป็นสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ ซึ่งมีเงินสนับสนุนจากการเก็บค่าธรรมเนียม ส่วนประเทศอื่น ๆ จะนิยมผสมผสานระหว่างการเก็บค่าธรรมเนียมและการหารายได้จากการค้า โดยเฉพาะในระยะหลังซึ่งโทรทัศน์สาธารณะจำนวนมากได้เปิดให้มีการโฆษณาเพื่อเป็นรายได้ให้กับสถานี

ถ้าหากการมีแหล่งเงินสนับสนุนจากการค้านั้นมิได้เป็นอุปสรรคหรือมีอิทธิพลต่อการนำเสนอรายการของสื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะ ก็คงจะเป็นที่ยอมรับได้ แต่จากการศึกษาของ Mckinsey & Company (1999) (จูตินันท์, อ้างแล้ว) พบว่า ยังมีการโฆษณาเป็นสัดส่วนของรายได้ที่สูงขึ้น ก็จะทำให้ความแตกต่างของ สื่อกระจายเสียงเพื่อสาธารณะกับสื่อเชิงพาณิชย์อื่น ๆ ลดลง

Price and Raboy (2001) (จูตินันท์, อ้างแล้ว) จึงได้เสนอหลักในการพัฒนาแหล่งเงินสนับสนุนว่าต้องมีหลักการคือ ต้องมีจำนวนมากพอ (Substantial) อิสระ (Independent) คาดการณ์ได้ (Predictable) และ ง่ายและยุติธรรม (Simple and Equitable)

วิภา อุดมฉันท (2544) ได้เสนอทางเลือกในการหารายได้ของสื่อสาธารณะทางหนึ่ง คือ การเก็บจากภาษีพิเศษทางอื่น เช่น การเก็บจากเงินภาษีทั่วไป การหักค่าไฟฟ้ารายเดือนที่เก็บจากประชาชน ภาษีพิเศษจากอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าบางประเภท การเก็บค่าธรรมเนียมสูงขึ้นสำหรับครอบครัวที่มีโทรทัศน์มากกว่าหนึ่งเครื่อง และการเก็บค่าธรรมเนียมเครื่องรับโทรทัศน์ระบบดิจิตอล (Digital Television) ให้สูงกว่า

4.2.4 วิทยุชุมชน (Community Radio)

แนวคิดเรื่องวิทยุชุมชนซึ่งถูกนำมาใช้ในประเศไทยนั้น หากกล่าวในเชิงหลักการแล้วถือว่าทั้งฝ่ายรัฐ โดยเฉพาะกรมประชาสัมพันธ์ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ หรือแม้แต่ประชาชนทั่วไปต่างก็ได้ใช้องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับวิทยุชุมชนชุดเดียวกัน กล่าวคือ

วิทยุชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างจากวิทยุของรัฐและวิทยุเชิงพาณิชย์ โดยเป็นสื่อที่จัดตั้งและดำเนินงานโดยชุมชน โดยกระจายเสียงครอบคลุมเฉพาะพื้นที่ และมุ่งดำเนินงานเพื่อประโยชน์สูงสุดของชุมชน โดยไม่แสวงหากำไร ทั้งนี้ เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตและความต้องการที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน

UNESCO (จูตินันท์, อ้างแล้ว) ได้กำหนดลักษณะสำคัญของวิทยุชุมชนไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. ต้องให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยง่าย (Accessibility) ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงในแง่ผู้ฟัง ผู้ร่วมผลิตรายการ ผู้ให้ข้อเสนอแนะ ผู้บริหารจัดการ ฯลฯ
2. ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ (Participation)
3. ต้องเป็นวิถึที่ประชาชนมีการบริหารจัดการด้วยตนเอง (Self – Management) คือ แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการโดยชุมชนเอง

จากลักษณะดังกล่าว วิถึชุมชนจึงนับเป็นส่วนหนึ่งของสื่อสาธารณะ โดยมุ่งเน้นการทำหน้าที่เป็นสื่อสาธารณะในระดับท้องถิ่นเป็นหลัก

กล่าวโดยสรุป ในแง่ของแนวคิดและบทบาท พื้นฐานสำคัญของสื่อสาธารณะอยู่ที่การยึดถือประโยชน์ของประชาชนทุกคน โดยมีความเป็นอิสระ ความหลากหลาย และแตกต่างจากสื่อเชิงพาณิชย์ ทั้งนี้ เนื้อหาที่นำเสนอจะต้องเป็นกลาง สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของประชาชนทุกกลุ่ม และให้ความสำคัญกับคุณภาพมากกว่าจำนวนผู้ฟังหรือผู้ชม ด้วยภารกิจดังกล่าว องค์กรสื่อสาธารณะจึงต้องเป็นอิสระจากอิทธิพลของรัฐและกลุ่มทุน ดังนั้น รายได้หลักของสื่อสาธารณะจึงควรมาจากประชาชนในรูปแบบของค่าธรรมเนียมเป็นหลัก (ฐิตินันท์, อ้างแล้ว)

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นนี้ กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี จึงได้กำหนดกรอบของวิถึชุมชนไว้ดังนี้ (www.prd.go.th)

วิถึชุมชน เป็นสื่อเพื่อสาธารณะที่ดำเนินการโดยชุมชน เป็นของชุมชน และเพื่อชุมชน

วิถึชุมชน คือ ให้ชุมชนเข้ามาดำเนินการ

วิถึชุมชน คือ ให้ชุมชนเป็นเจ้าของ

วิถึชุมชน คือ เนื้อหาสาระเพื่อประโยชน์ของชุมชน

นอกจากนี้แล้ว กรมประชาสัมพันธ์ได้แบ่งวิถึชุมชนออกเป็น 6 ระดับ ได้แก่

ระดับที่หนึ่ง ผู้จัดการรายการของ/ในสถานี นำข้อมูลที่สมาชิกชุมชนแจ้งมานำเสนอ

ในลักษณะการประกาศสาธารณะหรือการบริการชุมชน

ระดับที่สอง สถานียังคงเป็นเจ้าของ ดูแลการจัดการผลิต และการนำเสนอ

แต่กำหนดกรอบและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและ/หรือการนำเสนอเนื้อหาในบางรายการ เช่น การรายงานสภาพการจราจร

ระดับที่สาม ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับการเป็นเจ้าของรายการ การบริหารรายการ การกำหนดเนื้อหาและวิธีการนำเสนอรายการ โดยการทำงานในรูป คณะกรรมการ ส่วนสถานียังเป็นของหน่วยงานที่เป็นเจ้าของ บุคลากรสถานี ทำหน้าที่ดูแลให้ คำปรึกษาด้านระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และอำนวยความสะดวกในการผลิตและการออกอากาศ

ระดับที่สี่ สถานียังคงเป็นหน่วยงานรัฐ งบประมาณมาจากรัฐและการบริจาค แต่ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนที่เป็นอาสาสมัครเข้ามาบริหารสถานี และดำเนินการด้านรายการ โดยมีเจ้าหน้าที่สถานีคอยให้คำแนะนำและช่วยเหลือ

ระดับที่ห้า ประชาชนในชุมชนรวมตัวกันยื่นขอคลื่นความถี่จากรัฐและลงทุน จัดตั้งสถานีวิทยุเป็นของชุมชน มีการบริหารในรูปคณะกรรมการทำหน้าที่กำหนดนโยบายและ ควบคุมการบริหาร จ้างมืออาชีพทำงานในการจัดการสถานี การจัดและผลิตรายการ ส่วนงาน ชุรกร มีทั้งที่เป็นพนักงานและอาสาสมัคร

ระดับที่หก ประชาชนรวมตัวกันจัดตั้งและยื่นขอใบอนุญาตเป็นเจ้าของคลื่น ความถี่เช่นเดียวกับระดับห้า แต่การดำเนินงานของสถานีตั้งแต่ระดับกรรมการ ไปจนถึงเจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงาน ล้วนเป็นอาสาสมัครทั้งสิ้น แต่ได้รับความช่วยเหลือหรือร่วมมือในการพัฒนาทักษะ จากหน่วยงานรัฐหรือหน่วยงานวิชาการ

ลักษณะสำคัญของวิทยุชุมชนภายใต้การนิยามของกรมประชาสัมพันธ์⁵ จึงเป็นดังนี้

1. กลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่กระจายเสียงสามารถเข้าถึงได้ง่าย เท่าเทียม และมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน
2. เป็นสมบัติสาธารณะที่ชุมชนจัดตั้งและเป็นเจ้าของร่วมกัน รวมทั้ง บริหารจัดการด้วยตนเอง
3. ใช้ระบบอาสาสมัครช่วยในการดำเนินการ
4. ไม่มุ่งหวังกำไรทางธุรกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นอิสระ ปราศจาก การครอบงำและแทรกแซงจากกลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์โดยมิชอบ กลุ่มการเมืองและ พรรคการเมืองทุกระดับ

⁵ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นความพยายามในการแข่งขันที่จะเป็นผู้กำหนดอุดมการณ์เพื่อสร้างความชอบธรรมในอันที่ จะเป็นผู้ควบคุมหรืออาจเรียกว่า การจัดระเบียบวิทยุชุมชนให้เป็นอำนาจของกรมประชาสัมพันธ์ต่อไป

5. เป็นช่องทางการสื่อสารสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนมีบทบาทเป็นได้ ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร เป็นสื่อเพื่อประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน และมุ่งสร้างโอกาส แก่ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร เชื่อมโยงการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชน

ประเทศออสเตรเลียมีแนวคิดให้เนื้อหารายการของวิทยุชุมชนมีความหลากหลาย ครอบคลุมความสนใจของคนในชุมชน (www.prd.go.th, อ้างแล้ว) แบ่งเป็น

1. รายการเชิงสร้างสรรค์และมีนวัตกรรมใหม่ๆ (Creative and Innovative Programming) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการเป็นสื่อเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตรายการในชุมชน หรือ ผู้ผลิตอิสระที่มีความสามารถในการเชิงสร้างสรรค์ และต้องการนำเสนอความแปลกใหม่

2. รายการเพื่อการศึกษา (Educational Programming) เป็นรายการที่ มุ่งสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ รวมทั้งการศึกษาตลอดชีวิต

3. รายการสำหรับเด็ก (Children's Programming)

4. รายการศิลปะ (Arts Programming) เป็นรายการที่ชี้ให้เห็นถึงความ หลากหลายทางด้านศิลปะและการแสดงดนตรีพื้นบ้าน รวมทั้งเปิดโอกาสให้ศิลปินเพลงอิสระใน ท้องถิ่น ได้นำเสนอผลงานของตนเองผ่านสื่อกระจายเสียงไปสู่ผู้ฟัง

5. รายการเกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ (Lifestyle Programming) สมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนและผู้ผลิตรายการอิสระ จะผลิตรายการเพื่อนำเสนอเกี่ยวกับชีวิต และความเป็นอยู่ของกลุ่มตน

6. รายการของกลุ่มเชื้อชาติต่างๆ (Ethnic Programming) เป็นการเน้น ถึงความเท่าเทียมกันของคนในสังคม รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างแนวความคิดระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนในสังคมสามารถสื่อสารได้อย่างอิสระโดยปราศจากข้อจำกัดทางด้าน เชื้อชาติและสีผิว

7. รายการกีฬา (Sports Programming) วิทยุชุมชนอาจนำเสนอกีฬาและ การละเล่นพื้นบ้านของชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมไทย ที่ไม่ได้รับการนำเสนอผ่านทางสถานีวิทยุ กระแสหลัก

8. รายการจากผู้ผลิตอื่น ๆ (External Providing) เป็นรายการที่ผลิตโดยหน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น กลุ่มผู้มีความสนใจพิเศษ หรือรายการที่ไม่ใช่รายการประจำ รวมทั้งรายการที่ได้จากการแลกเปลี่ยนระหว่างจากวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ

วิสาหกิจชุมชนหากดำเนินการตามแนวคิดดังกล่าว และเป็นไปตามกฎหมายแล้ว จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนหลายประการ ดังนี้

1. ทำให้ประชาชน/ชุมชน ได้มีโอกาสเรียนรู้หลักการบริหารจัดการ การพัฒนาทักษะในการบริหารสถานีวิสาหกิจกระจายเสียง เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับภาคประชาชน
2. ทำให้ประชาชน/ชุมชน ได้เรียนรู้วิทยาการในการบริหารและการจัดการ รายการวิสาหกิจชุมชนเป็นพื้นฐานให้ชุมชนเข้มแข็ง
3. ทำให้ประชาชน/ชุมชนได้รับความรู้ด้านอื่น ๆ ที่มาพร้อมกับรายการ และการดำเนินการวิสาหกิจชุมชน ทั้งนี้ เนื่องจากหลักการสำคัญของวิสาหกิจชุมชน คือ ชุมชนต้องเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

4.2.5 การดำเนินการวิสาหกิจชุมชนภายใต้กติกาของรัฐ

ดังที่ได้นำเสนอไปแล้วว่า การดำเนินงานในส่วนของกรมประชาสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนนั้น นอกจากจะแข่งขันที่จะเป็นผู้กำหนด “นิยาม” ของความเป็น “วิสาหกิจชุมชน” แล้ว ยังได้พยายามที่จะเป็นผู้กำหนดกรอบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนให้เป็นไปตามที่กรมประชาสัมพันธ์ ต้องการด้วย ด้วยเหตุนี้ จึงผลักดันให้รัฐบาลออกมาตรการต่างๆ แม้ว่าการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนขณะนี้ยังผ่อนผันให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2548 ไปก่อน ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ ผู้ดำเนินการวิสาหกิจชุมชนจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายและกรอบแนวทางการดำเนินวิสาหกิจชุมชนอย่างเคร่งครัด และไม่ก่อให้เกิดการรบกวนกับวิทยุการบิน วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ รวมทั้งไม่ละเมิดผู้อื่นด้วย การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นหลังจาก กกช.มีมติที่ชัดเจนต่อไป

สำหรับกรอบการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนของเอกชนและประชาชนทั่วไปนั้น กรมประชาสัมพันธ์กำหนดให้ใช้คำว่า “จุดปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิสาหกิจชุมชน” หรือ “โครงการเตรียมความพร้อมวิสาหกิจชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์” โดยมีรายละเอียด คือ

1. เจตนารมณ์

หลักเกณฑ์นี้เป็นหลักเกณฑ์ชั่วคราวในการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน เพื่อเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง และเตรียมความพร้อมในการเข้าถึงช่องทางการสื่อสารชุมชน ทั้งในด้านเทคนิคและเครื่องมือ ด้านการผลิตรายการ และด้านการบริหารจัดการสมบัติสาธารณะที่เป็นคลื่นความถี่ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน และเพื่อสนับสนุนการปฏิรูปสื่อตามมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และหลักการสิทธิในการสื่อสารของประชาชน

2. หลักเกณฑ์ชั่วคราวการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน

“ชุมชน” หมายความว่า กลุ่มคนหลากหลายที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้อยกันภายใต้พื้นที่กระจายเสียงเดียวกัน

“จุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน” หมายความว่า การประกอบกิจการวิทยุชุมชนเพื่อบริการสาธารณะในพื้นที่การกระจายเสียงที่กำหนด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารที่สนองตอบความต้องการของชุมชน รวมทั้งเชื่อมโยงสมาชิกของชุมชนผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้และทัศนคติการสร้างความเข้าใจ ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

3. ลักษณะสำคัญของจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน

3.1 กลุ่มคนที่หลากหลายในพื้นที่กระจายเสียงสามารถเข้าถึงได้ง่ายเท่าเทียม และมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

3.2 เป็นคุณสมบัติสาธารณะที่ชุมชนจัดตั้งและเป็นเจ้าของร่วมกัน รวมทั้งบริหารจัดการด้วยตนเอง

3.3 ใช้ระบบอาสาสมัครช่วยในการดำเนินการ

3.4 ไม่มุ่งหวังกำไรทางธุรกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นอิสระปราศจากการครอบงำและแทรกแซงจากกลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์โดยมิชอบ กลุ่มการเมืองและพรรคการเมืองทุกระดับ

3.5 เป็นช่องทางการสื่อสารสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนมีบทบาทเป็นได้ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร

3.6 เป็นสื่อเพื่อประโยชน์ตามความต้องการของชุมชน และมุ่งสร้างโอกาสแก่ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน

3.7 เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสาร เชื่อมโยงการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

3.8 ในกรณีที่มีการร้องเรียนว่าการออกอากาศก่อให้เกิดการรบกวนวิทยุชุมชน วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม หากคณะกรรมการดำเนินการฯ ตรวจสอบแล้วพบว่า เป็นไปตามคำร้องเรียนให้คณะกรรมการดำเนินการฯ แจ้งวิทยุชุมชนนั้นหยุดออกอากาศเป็นการชั่วคราว จนกว่าจะมีการแก้ไขและผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการดำเนินการฯ

3.9 หลักการควบคุมด้านรายการให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2498 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2530 และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

3.10 ป้ายชื่อ “จุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน...” จะต้องแสดงให้สาธารณชนเห็น ณ ที่ตั้งดำเนินการอย่างชัดเจน

4. ลักษณะพึงประสงค์ทางด้านเทคนิค

4.1 รัศมีการส่งกระจายเสียงไม่เกิน 15 กิโลเมตร

4.2 กำลังส่งไม่เกิน 30 วัตต์ (ระบบ เอฟ.เอ็ม.)

4.3 เสาสูงไม่เกิน 30 เมตร จากระดับพื้นดิน

5. วัตถุประสงค์ของการดำเนินการ

5.1 ต้องเป็นการบริการสาธารณะ เพื่อส่งเสริมความรู้ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ศาสนา สุขภาพ อนามัย กีฬา ความมั่นคงของรัฐ การประกอบอาชีพ การเผยแพร่ข่าวสาร ประโยชน์ของท้องถิ่น หรือประโยชน์สาธารณะอื่นใดของชุมชนนั้น

5.2 หารายได้เพียงพอที่เหมาะสม เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจการ

5.3 ต้องเป็นประโยชน์ตามความต้องการของชุมชนที่รับบริการ

6. การบริหารกิจการ

6.1 ต้องบริหารจัดการโดยกลุ่มบุคคลที่จัดตั้งขึ้น โดยชุมชนนั้น ๆ

6.2 หัวหน้า/เจ้าหน้าที่จุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนต้องไม่เป็น ส.ส. , ส.ว., ข้าราชการ, สมาชิกสภาท้องถิ่น, ผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

6.3 จัดให้มีคณะกรรมการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน/ผู้นำท้องถิ่น/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

7. รายการและโฆษณาที่ออกอากาศ

7.1 ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวิทยุชุมชน และต้องเป็นรายการเพื่อประโยชน์สาธารณะและชุมชน

7.2 รูปแบบรายการเป็นการให้สาระความรู้โดยตรง หรือผ่านรูปแบบรายการอื่น

7.3 รายการและโฆษณาที่ออกอากาศจะต้องเป็นไปตามกฎ ระเบียบ วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ตลอดจนกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

7.4 ผู้เข้าร่วมโครงการต้องรับผิดชอบดูแลรายการของจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนให้เป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมายและข้อกำหนดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการให้บริการส่งวิทยุกระจายเสียง

7.5 จุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนมีการโฆษณาหารายได้เท่าที่เหมาะสม เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายได้ชั่วโมงละไม่เกิน 6 นาที

8. โครงสร้างจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ประกอบด้วย

8.1 คณะกรรมการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนไม่น้อยกว่า 5 คน ซึ่งมาจากผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

8.2 หัวหน้าจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน 1 คน

8.3 เจ้าหน้าที่รายการ/ธุรการ/เทคนิค/อย่างน้อยประเภทละ 1 คน

9. การประเมินผลโครงการ

9.1 จุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนต้องปฏิบัติตามกฎหมาย วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ กฎหมายว่าด้วยวิทยุคมนาคม ตลอดจนกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด

9.2 ให้คณะกรรมการกำกับดูแลด้านรายการของวิทยุกระจายเสียงในส่วนภูมิภาค ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ดูแลในพื้นที่ และกองงาน กทช.กำกับดูแลด้านรายการของจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน ในกรุงเทพมหานคร

10. การประเมินผลโครงการ

10.1 ให้มีคณะกรรมการประเมินผลการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนในคณะกรรมการ กทช. ทำหน้าที่ติดตาม ประเมินผลการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนทั่วประเทศ

10.2 คณะกรรมการประเมินผลการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชน / คณะกรรมการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนของกรมประชาสัมพันธ์/ คณะกรรมการกำกับดูแลด้านรายการของวิทยุกระจายเสียงในส่วนภูมิภาค/เจ้าหน้าที่ กปส ที่เกี่ยวข้อง มีอำนาจเข้าไปตรวจสอบการดำเนินการจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนได้

11. ยอมรับเป็นหลักเกณฑ์ชั่วคราว

เพื่อสนับสนุนการดำเนินการออกอากาศวิทยุชุมชน ดังนั้น เมื่อมีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) และคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) แล้ว การดำเนินการออกอากาศจุดเตรียมความพร้อมวิทยุชุมชนตามหลักเกณฑ์นี้ เป็นอันต้องยุติการดำเนินการ และไม่สามารถอ้างสิทธิใด ๆ ทั้งสิ้น และยินยอมให้คณะกรรมการ กสช. และ กทช.เป็นผู้กำหนดต่อไป

4.2.6 การดำเนินการวิทยุชุมชน

สำหรับการดำเนินการของวิทยุชุมชนทั่วประเทศ จากการศึกษาพบว่า มีผู้ประกอบการดำเนินการสถานีวิทยุชุมชนทั่วประเทศ ทั่วประเทศประมาณ 4,000 กว่าสถานี เฉลี่ยแล้วประมาณจังหวัดละ 40 สถานี อย่างไรก็ตาม วิทยุชุมชนที่มากขึ้นทะเบียนกับกรมประชาสัมพันธ์ โดยเรียกตัวเองว่าศูนย์เตรียมความพร้อมในการดำเนินการสถานีวิทยุชุมชนนั้น มีเพียงครั้งเดียว จำนวน 2,030 สถานี และหากวิเคราะห์ถึงเป้าหมายและอุดมการณ์ในการดำเนินการวิทยุชุมชนทั้งหมดทั่วประเทศพบว่า ที่มีการดำเนินตามอุดมการณ์ของสถานีวิทยุชุมชนอย่างแท้จริงนั้นมีเพียง 200 กว่าแห่งเท่านั้น ทั้งนี้ วิทยุชุมชนโดยส่วนใหญ่แล้วดำเนินการโดยบุคคลกลุ่มต่าง ๆ สรุปลแล้วประมาณ 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มที่หนึ่ง เป็นกลุ่มบริษัทดำเนินวิทยุขนาดใหญ่ โดยเฉพาะบริษัทซึ่งดำเนินธุรกิจค่ายเพลง กลุ่มบริษัทเหล่านี้ก็ไปจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนดำเนินการ เพราะเห็นว่าการลงทุนค่อนข้างน้อย เฉพาะอุปกรณ์ทางเทคนิคเป็นวงเงินประมาณ 300,000-1,000,000 บาทเท่านั้น หลังจากที่ได้ดำเนินจัดตั้งสถานีวิทยุเสร็จสิ้นแล้วก็จะใช้เพลงซึ่งอยู่ในสังกัดของตนเองในการเปิดตลอด 24 ชั่วโมง โดยแทบที่จะไม่มีผู้ดำเนินรายการหรือผู้จัดรายการ หรือมีการดำเนินรายการในเชิงสาระใด ๆ ทั้งสิ้น กลุ่มนี้ก็มักเป็นจำนวนมากอยู่พอสมควร เช่น บริษัท คริมมีเดีย จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทลูกของบริษัท ทราฟฟิก คอร์เนอร์ โฮลดิ้งส์ จำกัด (มหาชน) โดยในปี 2548 บริษัทดังกล่าวได้เข้าไปบริหารคลื่นวิทยุชุมชนทั่วประเทศรวมทั้งหมด 125 สถานี แบ่งเป็น เอฟ.เอ็ม. 78 สถานี และ เอ.เอ็ม. 48 สถานี บริษัท ช้างไทย เอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด ภายใต้การบริหารของนายเดชา สุวิณีจิด ในอดีตเคยบริหารคลื่นเพลงลูกทุ่งชื่อ “เวทิตไ” ที่เป็นคลื่นหลัก ต่อมาเมื่อไม่ได้ต่อสัญญาคลื่นก็หันมาทำคลื่นวิทยุชุมชน โดยร่วมกับบริษัท ช้างสองพี่น้อง จำกัด ในปี 2548 บริษัทนี้ ได้เปิดคลื่นวิทยุชุมชนเพื่อเป็นสถานีเพลงลูกทุ่ง 24 ชั่วโมง จำนวน 19 สถานีทั่วประเทศ และตั้งเป้าจะขยายเป็น 33 สถานี ในปี 2549 บริษัท สมาร์ท บอมบ์ จำกัด เป็นบริษัทที่ดำเนินธุรกิจวิทยุจากคลื่นหลักมาเป็นเวลาปัจจุบัน (2549) เป็นเจ้าของสัมปทานส่วนใหญ่ของคลื่น เอฟ.เอ็ม. 90.5 ในปี 2548 ก็มีคลื่นวิทยุชุมชนในครอบครองจำนวนทั้งสิ้น 8 สถานีทั่วประเทศ ยกเว้นภาคเหนือ โดยได้กำหนดเนื้อหาสาระของสถานีให้เป็นคลื่นเพลงและข่าวสำหรับวัยรุ่น ภายใต้ชื่อว่า “สถานีวิทยุเสรีเพื่อวัยใส” (ฐานเศรษฐกิจ, 16 มิถุนายน 2548 : หน้า 1,12)

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มธุรกิจวิทยุหรือธุรกิจวิทยุขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยได้ 2 กลุ่ม กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่ดำเนินวิทยุคลื่นหลักอยู่แล้ว กลุ่มนี้จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นเพื่อไม่ต้องการให้คลื่นวิทยุชุมชนอื่นมาเบียดสัญญาณคลื่นหลักของตน จึงจัดตั้งคลื่นวิทยุชุมชนที่มีเลขคลื่นความถี่ใกล้เคียงกับคลื่นความถี่หลัก เช่น คลื่นความถี่หลักเป็น เอฟ.เอ็ม. 94.0 ก็จะจัดตั้งวิทยุชุมชนเป็นคลื่น 94.25 หรือ 93.75 เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่สอง ส่วนใหญ่เป็นนักจัดรายการวิทยุที่เคยจัดรายการในคลื่นหลักมาก่อน กลุ่มนี้ได้มีการรวมตัวกันเป็น “สมาคมวิทยุชุมชนคนรักถิ่น” มีดีเจฉายา “เสือ เมืองสิงห์” (แคน สาริกา, กรุงเทพธุรกิจ, 1 ธันวาคม 2547 : หน้า จ 6) โฆษกและนักจัดรายการเพลงลูกทุ่งเป็นนายกสมาคมฯ ทั้งสองกลุ่มนี้จะนำวิทยุชุมชนไปหาประโยชน์ทางธุรกิจจากการขายโฆษณาตามประกาศกรมประชาสัมพันธ์ ก็คือชั่วโมงละไม่เกิน 6 นาที

ส่วนกลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มการเมือง ซึ่งมีทั้งกลุ่มการเมืองท้องถิ่นหรือนักการเมืองในต่างจังหวัด และกลุ่มการเมืองระดับชาติ ซึ่งชัดเจนว่าต้องการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนขึ้นเพื่อเป็นกระบอกเสียงในการทำกิจกรรมทางการเมือง หรือสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มคน อย่างไรก็ตาม ที่เป็นประเด็นซึ่งน่าวิตกกังวลเป็นอย่างยิ่งก็คือ สถานีวิทยุชุมชนได้กลายเป็นกระบอกเสียงในการต่อสู้กันในทางการเมืองที่ชัดเจน โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานคร กล่าวคือ ในช่วงที่สถานการณ์ทางการเมืองเข้าสู่ภาวะการฉีกฝักระหว่างฝ่ายที่ต่อต้านรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เพราะเห็นว่ารัฐบาลหมดความชอบธรรมที่จะบริหารประเทศแล้ว กับฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาล โดยเฉพาะกลุ่มที่นักการเมืองจัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนับสนุนรัฐบาล เกิดการต่อสู้กันทางการเมืองอย่างเข้มข้น ประชาชนมีความแตกแยกกันทางความคิดแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายที่ชัดเจน วิทยุชุมชนได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือและกระบอกเสียงอย่างไร้ขอบเขต กล่าวคือ มีสถานีวิทยุในกรุงเทพมหานครอย่างน้อย 2 คลื่น ซึ่งทำหน้าที่ในการเชียร์สนับสนุนและโจมตีฝ่ายตรงข้ามของรัฐบาลอย่างชัดเจน นั่นก็คือคลื่น 89.75 คลื่นนี้เพิ่งจัดตั้งขึ้นมาประมาณกลางปี 2549 เรียกตัวเองว่า “ยูนิตี้ เรดิโอ” เป็นวิทยุเพื่อความสามัคคี แต่ในเนื้อหาของสาระของสถานีนี้ กลับพบว่ามีเนื้อหามุ่งโจมตีฝ่ายต่อต้านรัฐบาลอย่างดุเดือดเผด็จมัน อีกคลื่นหนึ่งคือ 92.75 เรียกตัวเองว่า “คลื่นวิทยุชุมชนคนแท็กซี” กลุ่มนี้แกนนำเป็นคาราวานคนจน ซึ่งเคยปักหลักสนับสนุนรัฐบาลที่สวนจตุจักร และออกมาแถลงข่าวสนับสนุนรัฐบาลเป็นระยะ ๆ

ส่วนฝ่ายต่อต้านรัฐบาล ก็มีวิทยุชุมชนเป็นกระบอกเสียง 2 คลื่นด้วยกัน นั่นก็คือคลื่น 92.25 ซึ่งดำเนินการออกอากาศจากตึกทีพีไอ ภายใต้การสนับสนุนของนายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ ที่มีปัญหาธุรกิจทีพีไอ จนกระทั่ง บริษัท ปตท.จำกัด(มหาชน)เข้าไปถือหุ้นใหญ่ กลายเป็นความขัดแย้งระหว่างนายประชัยกับรัฐบาล คลื่นนี้มีผู้ดำเนินรายการที่มีชื่อเสียงหลายคน เช่น นายบุญยอด สุขถิ่นไทย ต่อมาก็ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา และได้รับการเลือกตั้งด้วย แต่ยังไม่ได้รับการประกาศจากคณะกรรมการการเลือกตั้งหรือ กกต. นอกจากนั้นก็ยังมีนางสาว อัญชลี ไพรีรักย์ สื่อมวลชนชื่อดัง และนักเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กับอีกคลื่นหนึ่ง คือ 97.95 ซึ่งเป็นคลื่นวิทยุชุมชนในสังกัดหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ ซึ่งมีนายสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นผู้บริหารสูงสุด

สำหรับกลุ่มสุดท้าย ซึ่งถือว่าเป็นความหวังก็คือ กลุ่มผู้ดำเนินการวิद्यุชุมชนที่มาจากองค์กรพัฒนาเอกชนหรือผู้ที่ทำงานทางด้านชุมชน ซึ่งต้องการใช้คลื่นความถี่วิทยุเป็นเครื่องมือสื่อสารให้เป็นสื่อสาธารณะอย่างแท้จริง กลุ่มดังกล่าวนี้ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ที่มีกองทุนเพื่อสังคม (social investment fund) เป็นผู้ให้การสนับสนุนในการจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน ซึ่งดำเนินการตามแนวคิดของวิद्यุชุมชนทุกประการ ต่อมาหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2540 แล้ว กลุ่มนี้ถือว่าเป็นพลังหลักในการต่อสู้ผลักดันเพื่อให้มีการดำเนินการตามเจตนารมณ์ในมาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญ และในเวลาต่อมาก็ได้รวมตัวกันเป็น “สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ” ขึ้น มีสมาชิกประมาณ 250 สถานี

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนี้ จึงเห็นอย่างชัดเจนว่าวิद्यุชุมชนในประเทศไทยซึ่งดำเนินการโดยอ้างความเป็นสื่อสาธารณะตามเจตนารมณ์ของมาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญ 2540 นั้น แท้จริงแล้ว ที่เป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างแท้จริงมีให้เห็นน้อยมาก ภาวะการณ์เช่นนี้อาจสรุปได้ว่า วิद्यุชุมชนในประเทศไทยตกอยู่ในภาวะไร้ระเบียบ หลักเกณฑ์ ขาดมาตรฐาน ขาดทิศทางที่ชัดเจนและสภาพการณ์เช่นนี้จะยังคงดำรงอยู่ต่อไปจนกว่าจะมีการจัดระเบียบกันใหม่ ซึ่งนั่นก็หมายความว่า จะต้องรอให้มี กสช.เกิดขึ้นมาเสียก่อน ทุกอย่างจึงจะชัดเจนขึ้น